

DENIS CUNNINGHAM

Nyelvi felsőbbrendűség és fenntarthatóság – a magyar nyelv példája*

Összefoglalás

A nyelvi sokszínűséget földkerekség-szerte változás fenyegeti, amely a nemzetközi *lingua franca*ként szolgáló angol és egyéb presztízsnyelvek irányába mutat. Ez a nyelvválasztási tendencia a társadalmi stratégiákban és gyakorlatban egyaránt jól látható. A helyi nyelveket érő kihívást világszerte olyan lépések mutatják, amelyek korlátozzák az iskolákban tanulható nyelvek körét, így a nyelvpusztulás fenyegető lehetőségként jelenik meg mind a társadalomban, mind az oktatásban. Hisszük, hogy egy soknyelvű világban minden nyelv értékes és támogatásra érdemes. Vannak azonnal megvalósítható megoldásaink, néhány modell pedig már javaslat formáját is öltötte. Nyomatékkal érdemes utalnunk a FIPLV globális filozófiájára, világszerte végzett tevékenységünkre. A magyar nyelv a nyelvi oktatás-képzés és a sokszínű mindennapi nyelvhasználat fenntartása tekintetében sok más nyelvnél kedvezőbb helyzetben van.

1. 2008

Van okunk öröme: az idei esztendőt az Egyesült Nemzetek a *Nyelvek Nemzetközi Év*évé, az Európai Unió pedig a *Kulturaközi Párbeszéd Európai Év*évé nyilvánította. Mindkettő része a *Fenntartható Fejlődést Szolgáló Képzés Évtizede* (2005–2014) című átfogó ENSZ programnak. Ragyogó lehetőség ez a források kiaknázására és bővítésére, a tágabb nemzetközi közösség figyelmének felkeltésére, páratlan mértékű támogatás szerzésére a helyi nyelvek érdekében. Csak úgy zúdulnak ránk a ragyogó ötletek, hisz olyan intézmények mint az UNESCO vagy az Európai Bizottság – sőt, olyan egyéniségek mint David Crystal, a híres nyelvész (Crystal 2007) – ugyancsak átérzik a kihívást.

A többnyelvűség mint fontos cél tehát kihívássá vált a társadalomban, a politikában és az oktatásban: Európában és az egész világon. Az Európai Kulturális Konvenció 2. cikkelye szavatolja is, hogy aláírói egymással egyetértésben előmozdítják a többiek nyelveinek tanítását és tanulását:

* A FIPLV (Fédération Internationale des Professeurs des Langues Vivantes = Élő Nyelvek Tanárainak Világszövetsége) főtítkárnak előadása a MANYE (Magyar Alkalmazott Nyelvészek és Nyelvtanárok Egyesülete) XVIII. Kongresszusának (Budapest, 2008. április 3–5.) megnyitó ülésén.

A szöveget Lázár A. Péter (ELTE Angol Nyelvészeti Tanszék) fordította.

Minden egyes Szerződő Félnek, amennyire csak lehetséges

- a) szorgalmaznia kell, hogy állampolgárai tanulmányozzák a többi Szerződő Fél nyelveit, történelmét és kultúráját, valamint lehetőségeket kell biztosítani a Felek számára az ilyen irányú tevékenység előmozdítására saját területén, továbbá*
- b) erőfeszítéseket kell tennie saját nyelvei, történelme és kultúrája tanulmányozásának előmozdítására a többi Szerződő Fél területén, valamint lehetőségeket kell biztosítani e Felek állampolgárai számára az erre irányuló stúdiumok végzésére saját területén.*

Ez az a keret, amelyen belül az Európa Tanács tevékenykedik, illetve a nyelvi sokféleséget és a nyelvtanulást előmozdítja (COE 2006: 4). Megfelel az Európai Unió és más, az európai politika megvalósításában közreműködő főbb szervezetek – például az Európai Bizottság (CEC 2003: 3), az UNESCO (UNESCO 2003: 30), a European Centre for Modern Languages (ECML 2006: 3) – által meghatározott politikának és prioritásoknak. Ugyanezt a tendenciát erősíti, hogy nemrégiben nevezték ki Leonard Orbant az Európai Bizottság soknyelvűségi felelősének, Mauro Rosira pedig az UNESCO egy szektorközi bizottságában bízták a soknyelvűség problémakörét. Mindketten újonnan létrehozott pozíciókba kerültek.

Mindez jobb lehetőséget biztosít a szélesebb nyilvánosság – elsősorban a politikusok, döntéshozók, a közoktatási szakemberek, az üzleti világ – mozgósítására, hogy ráérezzenek a helyi nyelvek szükségességére. Tájékoztatnunk kell őket a nyelvvesztés szomorú lehetőségéről és az ezzel járó gazdasági veszteségről is, minthogy ez gyakorta közelebbről érinti őket. Ez esetleg tagállami szinten ösztönözhet bizonyos döntések végrehajtására, ami eddig nem mindig következett be (Hatoss 2004).

2. Nemzetközi tendenciák

Vessünk egy pillantást néhány kulestényezőre és előrejelzésre!

2000-ben körülbelül 6000 nyelv létezett (Crystal 2000: 11). Ennek akár örülhetnénk is, én azonban nyelvészként mégsem örülök. Egy ideális világban 6000 nyelv egyenlően oszlanék meg hat milliárd potenciális beszélő közt: minden nyelvet egy millióan beszélnének, s így valamennyinek a fennmaradása biztosítva volna. Csak-hogy a világ, ugyebár, nem ilyen.

A valóság egészen más: az eltérő „életterejű” nyelvek skálájának egyik végén az angol található, másik végén a következő nyelv, amely örökre eltűnik majd a Föld színéről. Egy-egy nyelv életképessége nemcsak beszélőinek számától, hanem egy egész sor nyelvválasztást befolyásoló hatástól is függ. A világon ugyanis az angol anyanyelvűeknél többen vannak az arabok, a kínaiak és a spanyolok, ettől azonban még csak az angolt emlegetjük világnyelvként. Aligha kétséges, hogy jelenleg a nyelvi sokszínűséget leginkább az angol veszélyezteti, ám korántsem csupán az angol.

Egyes országokban a nyelvek értékes voltába és a többnyelvűség értékébe vetett hit a nemzet éthoszának szerves részét alkotja (UNESCO 2003: 12). Kevésbé nyilvánvaló ez az angol nyelvű országokban, ahol a nyelvi sokféleséget efféle szólamokkal szokás elutasítani: „miért kellene nyelveket tanulnom (Ausztráliában), amikor soha nem utazom sehová?” Illetve: „a világon mindenütt beszélnek angolul!” Tudjuk persze, hogy *nem minden ember* beszél angolul, David Graddol szerint csak körülbelül minden harmadik.

Ugyanakkor „angol nyelvek” olyan változatos sokasága alakult ki, hogy Crystal joggal állapítja meg: „az angol már senkié” (Crystal 1999). Mivel a hangsúly-időzítésű angol világszerte folyamatosan konfrontálódik inkább szótag-időzítésű nyelvekkel, valószínűsíthető, hogy a következő évtizedekben még több változata alakul majd ki. Már most is hallani olyan változatokról, mint például a „Chinglish” [kínai angol], „Singlish” [szingapúri angol alapú kreol nyelv] stb. Előfordulhat, hogy ezek és más változatok – például a Strine nevű ausztrál angol – beszélői nem értik meg egymást.

3. Nyelvek

Ha hiszünk a sokaság erejében, akkor számos nyelv fennmaradása és potenciális erősödése biztosnak tekinthető. David Graddol határozott prognózisokat fogalmazott meg a várható növekedést illetően – elismerve azonban az efféle jövődölések kockázatos voltát. 1997-ben az angolt és a franciát nevezte meg fő világnyelvekként (Graddol 1997: 59), hogy azután némi óvatossággal 2050-ig körvonalazza a jövőbeli tendenciákat. 2050-re a világnyelvek – a „nagy nyelvek” – következő dominancia-skáláját állítja fel: kínai, hindi/urdu, angol, spanyol és arab (Graddol 1997: 59).

Mi történt azonban példának okáért a franciával? Akad, aki szerint a francia politika inkább a „defenzívának” azaz a nyelvvédelemnek, mint az „offenzívának” azaz a nyelvi terjeszkedésnek ad elsőbbséget (Freudenstein 2001: 204). Elég is belepillantnunk az ezt bizonyító 1993-as rendeletbe, amely előírta, hogy ha valamire akad francia kifejezés, idegen megfelelője helyett ezt kell használni. A francia nyelv, miközben „tisztaságát” megpróbálta megvédeni az „angol támadással” szemben, szinte elveszítette egykori nemzetközi státusát.

A fentiek elsősorban a nagy világnyelveket érintik, ám jusson eszünkbe Crystal sokatmondó összevetése: a világ lakosságának 96 százaléka a nyelvek 4 százalékát beszéli (Crystal 2000: 14). Vagy másképp fogalmazva: 4 százalék a nyelvek 96 százalékát beszéli. Mi a helyzet ez utóbbiakkal, melyek a nyelvek többségét teszik ki, s amelyeket rendkívül kis számú beszélő használ? Nos, ezek jövője már kevésbé biztos.

4. Nyelvhalál

Az imperialista államok történetileg káros hatással voltak a helyi nyelvekre a Föld minden részén: a bennszülött nyelveket érő fő fenyegetést mindenütt a hódító nyelvi preferenciájának uralomra kerülése jelentette. Ezt gyakran a politika is garantálta, amelyet úgy alakítottak, hogy szorítsa ki vagy semmisítse meg a kisebbségi nyelveket. Egyes esetekben a tényleges népirtás volt az eszköz, de az se bizonyult eredménytelennek, ha kormányzati politika tiltotta a kisebbségi nyelvű oktatást, e nyelvek használatát.

A gyarmatosítás története bőven nyújt példákat egész nemzetek, törzsek, nyelvek megtizedelésére. A korábban jellemző genocídiummal – és nyelvek százainak ebből következő kipusztulásával – ellentétben a nyelvi sokféleségre jelenleg más jelenti a fenyegetést. A nyelvek szempontjából azonban a végeredmény ugyanaz. A XXI. század folyamán bolygónk 6000 nyelvének 50–90 százaléka (Crystal 2000: 165, illetve 18) tűnhet el. Crystal adatai szerint átlagban kéthetenként eltűnik egy nyelv (Crystal 2000: 19). Ez tragikus, és felhívja a figyelmet, hogy mennyire törekeny egyes nyelvek léte.

A nemzetközi „segédnyelv”, a *lingua franca* megjelenése egészségtelenül korlátozó hatással volt a nyelvi sokféleségre. Nyilvánvaló, hogy a soknyelvűségért folyó csatát sok fronton kell megvívni, hisz még némely „óriási” nyelvek esetében sem bizonyos, hogy megőrizhetik jelenlegi pozíciójukat.

5. Politika és társadalmi gyakorlat

Az Európai Unióban működik világ-összehasonlításban is a legtartalmasabb nyelvpolitika, amely a huszonhét tagállamban huszonhárom hivatalos nyelvet ismer el. Jogszabályok írják elő az e nyelvek közti tolmácsolást-fordítást: de vajon hány képzett fordító és tolmács akad, aki mondjuk a legkevésbé valószínű nyelvpárban, az észt és a máltai közt tud közvetíteni? Hasonló párosokat ugyancsak könnyűszerrel találhatunk. Jócskán hallani azonban olyan híreszteléseket, melyek szerint az fenyeget, hogy a hivatalos nyelvek számát (1) egyetlen *lingua francára* (az angolra) vagy (2) három nagy nyelvre (angolra, franciára, németre), esetleg (3) négyre (az előbbi háromra plusz a spanyolra), netán (4) az olasz és/vagy a portugál felvételével ötre (vagy hatra) redukálják (Willems 2002: 7–8). Az efféle leépítések költséget és munkát megtakarító intézkedések, így vonzónak tűnnek. Ám képzeljük csak el, hogyan reagálna Franciaország vagy Németország, ha nyelveik hivatalos nyelvként többé nem élveznének ugyanolyan szintű hivatalos státust, mint az angol! Vagy ha bizonyos nyelvek – köztük az alapító tagok egyik-másikának a nyelvei elveszítenék „hivatalos nyelv” besorolásukat! És fordítva: az orosz ugyan nem az EU hivatalos nyelve, de tudomásom szerint használják *lingua francaként*, s mint ilyen, komoly jelentőséggel bír. Bonyolult szituáció ez, amelyben továbbra is az identitás nyelvének kell biztosítania a soknyelvű gyakorlat mozgásterét.

Az oktatásban „trilingvizmus” (háromnyelvűség) politikájának lehetünk tanúi: anyanyelv plusz két idegen nyelv. Sokak szerint ennyi elég is; de mi a helyzet azzal a kalábriai fiatallal, akinek első nyelve a helyi dialektus, a második az olasz, a harmadik pedig valószínűleg az angol? Hogyan kaphat ezek közt helyet a francia? Hát a spanyol, a kínai, a magyar? Ráadásul a nyelvpolitikát a valóság nem mindig tükrözi híven. Ez a helyzet például Angliában, ahol a makacs egynyelvűség azzal fenyeget, hogy megfosztja a fiatalokat a nyelvi és gazdasági mobilitástól a mindinkább határok nélküli és soknyelvű EU-ban.

Az Egyesült Államokban nem létezik nyelvpolitika. Ami pedig még rosszabb, a helyi „Kizárólag angolt!” jelszavú politikák sokasága rákos burjánzás módjára hatja át az egyes államokat. A szövetségi államok több mint felének van efféle politikája (Beykont 2005). Vajon miféle szándék áll emögött? Az (amerikai) angol „tisztaságának” és pozíciójának a megőrzése? Jusson eszünkbe Franciaország több évszázados, az *Académie Française* szavatolta gyakorlata! Franciaország vezetői – bár úgy tűnik, későn – felismerték, hogy az efféle protekcionista gyakorlat nem hoz eredményt, és a trilingvizmust tették meg politikájuk elvi alapjául. Nemrég hallottam, hogy az Egyesült Államok megnevezte hivatalos nyelvét, s ez az angol. Miért épp most? Vajon nem azzal a jövődőléssel függ ez össze, miszerint negyven év múlva az USA-ban többen beszélnek spanyolul, mint angolul?

Ne feledjük, hogy az angol, amelyet korántsem beszél bolygónk teljes népessége, nem az egyetlen nyelv, amely nemzetközi jelentőséggel bír. A kínai változatait körülbelül ugyanannyian beszélik első nyelvként. Az arabot és a spanyolt több egészen fi-

atal anyanyelvi beszélő használja, mint az angolt. Más nyelveknek (a franciának, németnek, hindinek/urduknak, portugálnak, orosznak) világszerte sok millió beszélője van. Próbáltak már úgy utazgatni Európában, Latin-Amerikában, Kínában, Oroszországban, hogy csak az angolt használták? Nekem a többi nyelvtudásomra is szükség volt, hogy egyik-másik országban többé-kevésbé biztosan kommunikálni tudjak. Földünk jelentős nyelvi tartalékokkal rendelkezik (az angol mellett): nem engedhető meg, hogy ezek megfogyatkozzanak.

6. Újabb tendenciák

Európában negatív és pozitív tendenciákat egyaránt tapasztalunk, amelyek összességükben nem harmonizálnak. Egyes tagállamokban elenyészőben van a gyermekvállalási kedv, így demográfiajuk domináns tényezői az idős évjáratok lettek. Másutt a gyerekeket a jövő ígéréteinek tekintik. Franciaország 2007-ben büszkén tette közzé egyenlegét: egy-egy francia házaspárnak átlagosan két gyereke van. Németország ezzel szemben kénytelen belátni, hogy a lakosság fiatalítására és munkaerő-importra szorul annak az életmódnak a fenntartása érdekében, amely már nem produkál ugyanolyan népes ifjabb nemzedéket. A határok felszámolása és a migráció növekedése nyomán – amire a migráció remélt célpontjaiban tapasztalt munkaerőhiány megszüntetése céljából került sor – az EU számos országában növekvő soknyelvűség tapasztalható. Ez nemcsak az EU nyelveit érinti, de más, uniós kívüli, nem-hivatalos nyelveket is. Tudjuk, hogy félmillió lengyel költözött Angliába, ennél is több az Ír Köztársaságba. Eközben bizonyos területek nyelvi sokszínűségét például a Törökországból érkező bevándorlás gyarapítja.

A társadalomban és az oktatásban a fentebb és egyebütt is megfogalmazott fenntartások ellenére az angolt részesítik előnyben. Az oktatás bizonyos területein és szintjein olyan jelentős európai nyelvek pozíciói romlanak, mint a francia, a német, az orosz, a spanyol. Ebben a folyamatban az arab és a kínai csak csekély mértékben vannak jelen.

Nem engedhető meg, hogy ez a tendencia-nyaláb tovább érvényesüljön. Most kell cselekednünk, nemcsak hogy megőrizzük nyelvi gazdagságunkat, hanem hogy a fenntartható fejlődés valós kontextusában építhessünk rá.

7. Megoldások

Mivel adott egy átmeneti elem, jelesül a mobil ifjúság, oktatásügyi intézkedések szükségesek ahhoz, hogy megőrizhető legyen a soknyelvűség a felnőtt korosztályok, illetve az oktatás felső, középső és alsó szintjei számára. Stratégiákat kell találnunk és egymással megosztanunk olyan területeken mint a nyelvvesztés nyelvpolitikai aspektusa, a nyelvpolitikának az oktatásban való érvényesítése, a nyelvváltás, a nyelvhalál.

7.1. Meglévő modellek a magyar nyelv számára

„Nyelvmegtartás és kulturális asszimiláció a queenslandi magyar diaszpórában: mikrokozmosz, amelytől tanulhatunk” című¹, a 2004-es barcelonai X. Linguapax konferencián elhangzott előadásában a szerző, Hatoss Anikó észak-ausztráliai vizsgálatait

¹ Language Maintenance and Accumulation in the Hungarian Diaspora of Queensland: a Microcosm from which to Learn.

nak a tanulságait vonta le. Konkrét példákon mutatta be, hogyan kezelik a nyelvváltás tényét, hogyan segítik egy-egy nyelv megtartását egy adott földrajzi helyen, miközben egy generáció a másik helyébe lép. A nemzeti szintű és nemzetközi civil szervezetek, illetve kormányközi szervezetek tevékenysége így koherens modellt hozhat létre, amely másutt, más – jelentős diaszpórával rendelkező – nyelvek érdekében ismét csak felhasználható.

7.2. Nemzetközi tevékenység a magyar érdekében

Magyarország máris igyekszik az egész világon előmozdítani a magyar nyelv ügyét. A magyar kormány, a követségek és konzulátusok, a civil szervezetek, a Balassi Bálint Intézet és ezek más partnerei nemcsak a jelentős magyar diaszpórára koncentrálnak, de a külföld magyarságképét is javítani igyekeznek. Mindez a 2004. június 12-i melbourne-i tanácskozáson is világosan megtapasztható volt.²

7.3. Kiegészítő oktatás és iskolák

Ausztráliában számos kiegészítő iskola működik, amelyek munkaidő utáni és hétvégi nyelvtanulást tesznek lehetővé. Ha a diákok a közösség hivatalos nyelveként használt nyelven kívül másikat is beszélnek, esetleg beérik ennek otthoni tanulásával. Kívánatosabb volna azonban, ha ez egy hétköznapiakra időzített szervezett oktatási formával is megtámogatható lenne. Számos iskola az odajárók pusztá összetételénél fogva soknyelvű közeg: ez azonban nem jelenti, hogy az intézmény tanítja is a növendékek által beszélt (valamennyi) nyelvet. Az, hogy az iskolák az odajárók valamennyi nyelvet tanítsák, ma mindinkább szokatlanak számít. Ebből következően sok diák van, akik az iskolájukban „hivatalosan” nem oktatott nyelvek valamelyikét beszélnek, s ezt szervezett keretek közt szeretnék tanulni. Ezeknek a diákoknak kínálunk megoldást, talán a számukra legjobbat – tekintet nélkül arra, hogy máshonnan vándoroltak-e be egy bizonyos területre vagy ideiglenesen költöztek oda, netán választott nyelvük már nem hozzáférhető sem szervezett keretek közt folyó, sem távoktatás útján. Ne feledkezünk meg az első nyelv támogatott elsajátításának és tanulásának társadalmi és kognitív előnyeiről: a tanulók önbecsülése nő, az elfoglaltság távol tartja őket a bűnözéstől, interdiszciplináris ismeretszerzési lehetőségeik bővülnek.

Egy hasonló megoldásról megegyezés jöhetne létre az EU-parlament szintjén is: a tagállamok (avagy „Szerződő Felek”) megállapodnának, hogy iskolai tanórák után, munkaidő után, illetve hétvégeken biztosítják a más EU-tagállamok hivatalos nyelveinek oktatását. Ez volna a kezdet, a gyakorlatot azután ki lehetne terjeszteni az EU-ban nem-hivatalos nyelvekre, például az oroszra, a törökre és másokra is.

A megoldás praktikus, olcsó és hatékony; első lépésként orvosolható általa a nyelvváltás problémája. Ugyanakkor új funkcióra is szert tett: az iskoláztatás során bekövetkező nyelvvesztés ellen hat. Korábbi beosztásomban oktatással kapcsolatos személyi és tanulócsoporthoz tartozó ügyeket intéztem a Victorian School of Languages-ben, s ekkor alkalmam volt újraindítani a magyar nyelv oktatását általános és középiskolai tanulók számára. De ugyancsak megoldást jelenthetnek egyes országok kisebbségi (illetve közösségi nyelveket oktató) iskolái.

² IV. Identitás Konferencia – *A ford.*

7.4. Szomszédos nyelvek

Érdekes európai modellt dolgozott ki Albert Raasch (Raasch 2002, 2006), amely a lehetőségek felmérése után az Unió határain belüli és túli szomszédos nyelvek oktatását tűzi ki célul. Raasch a mindinkább határok nélküli Európában az alábbi határok két oldalán beszélt nyelvek tanításának szenteli munkáját:

- Ausztria – Cseh Köztársaság
- Ausztria – Szlovénia
- Benelux államok – Franciaország; Benelux államok – Németország
- Észtország – Finnország – Oroszország – Lettország
- Németország – Lengyelország
- Németország – Lengyelország – Cseh Köztársaság
- Oroszország – Norvégia – Finnország
- Oroszország (kalinyingrádi enklávén) – Európai Unió
- Hol van a sorban Magyarország? Pedig itt kellene lennie!

7.5. Nyelvi tudatosság

Mindnyájan ismerjük kollégáink munkáját, amelyet több mint húsz esztendeje Eric Hawkins kezdeményezett, s amelynek közegében a tanulók nyelvtanulási vágyát mozgás és cselekvés ösztönzi. A FIPLV egyik korábbi elnöke a *l'éveil aux langues*,³ azaz a nyelvi tudatosság e megközelítésének nélkülözhetetlen és kulcsfontosságú előmozdítója volt (Candelier 2004, 2006).

7.6. Túl az angolon

Bizonyos területeken egy másik tendencia is megfigyelhető: az angolnyelv-tudás ugyanolyan alapvető elvárássá tétele a diákokkal szemben, amilyen az (anyanyelvi) írás-olvasás, a számolás, és – hadd tegyem hozzá – a technikai ismeretek. A FIPLV ezért csatlakozott csehországi tagszervezetének (KMF) kezdeményezéséhez, amely nemrégiben „Le français – deuxième langue étrangère / la didactique intégrée des langues étrangères” címmel⁴ rendezett tanácskozást.

Az eddigiekben olyan gyakorlatias megoldásokra összpontosítottunk, melyek a nyelvtanulási lehetőségek megteremtését célozták. E törekvésünk azoknak az átlagos iskoláknak a tanmenetét kívánja kiegészíteni, amelyekben a nyelvoktatás fő szerepet játszik.

Ahol az oktatáspolitikai és az oktatási gyakorlat a skála kielégítő–kiemelkedő sávjába sorolható, az oktatás hatékonyan mozdítja elő a nyelvek ügyét. Ahol viszont a társadalom működésének ezek a létfontosságú elemei nem töltik be hivatásukat, a kívánatos korrekciót annak határozott hangsúlyozásával kell végrehajtani, hogy a nyelvek globális értelemben döntő fontosságúak a társadalom, a globális emberi cselekvés és a kultúra szempontjából: ezért a jelenlegi fenntartható fejlődés érdekében erősíteni és védeni kell őket, tenni kell a megmaradásukért.

³ A francia alsó tagozatokban tanított nevezets *éveil* [felébresztés] tantárgy mintájára létrehozott nyelvi tantárgy (vö. Candelier 2000). – *A szerk.*

⁴ „A francia mint második idegen nyelv – idegen nyelvek integrált oktatása” Plzeň 2008. febr. 7–8. – *A ford.*

Ebből következik, hogy a nyelvtanítás előmozdítása az oktatásban – az általános és középiskolai, valamint a felsőfokú és a felnőtt oktatásban egyaránt – prioritásnak tekintendő. Hogy hol milyen nyelvet oktassanak, dőljön el helyben; elvárható azonban, hogy a tanulók többségi anyanyelvét és a nemzetközi jelentőségű, illetve az egy-egy területre, régióra vagy országra sajátosan jellemző nyelveket mindenütt megfelelően oktassák. Előadódhat, hogy e nyelv-kategóriák bármelyike valamely területen „kisebbségi nyelv” besorolást kap, mi azonban a kisebbségi nyelvek összességének inkább a bolygónkon használt nyelvek többségét tekintenénk.

8. Fédération Internationale des Professeurs des Langues Vivantes (FIPLV)

Foglalkozunk mármost a FIPLV-nek az oktatási és a fenntartható fejlődéssel kapcsolatos kihívások megválaszolásában betöltött szerepével. Az 1931-ben Párizsban megalapított FIPLV az élő nyelvek tanárainak egyetlen nemzetközi többnyelvű szervezete. Az UNESCO-val való kapcsolataiban NGO (nem-kormányzati, azaz civil szervezeti) státust élvez; civil szervezetként az Európa Tanácsban is képviselteti magát.

A FIPLV tagjai lehetnek

- a nyelvtanárok nemzetközi egynyelvű egyesületei vagy szövetségei; vagy
- egyes országok nyelvtanárainak soknyelvű egyesületei; vagy
- társult tagok.

Az első kategóriába tartozik jelenleg az IATEFL és a LATEUM (angol), az ILEI (eszperantó), a FIPF (francia), az IDV (német), a SIPLE (portugál) és a MAPRJAL (orosz). Tárgyalások folynak hasonló arab, magyar és lengyel profilú szervezetekkel.

2008-ban az országos soknyelvű egyesületek a következők: Amerikai Egyesült Államok, Ausztrália, Bulgária, Cseh Köztársaság, Dánia, Dél-Afrikai Köztársaság, Finnország, Franciaország, Izland, Írország, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Magyarország, Malajzia, Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királysága, Németalföld, Németország, Nigéria, Norvégia, Olaszország, Oroszország, Sri Lanka, Svédország, Új-Zéland, Uruguay: ennek eredményeképpen a FIPLV-nek több százezer egyéni tagja van.

A FIPLV vezető testülete a *Világközgyűlés*, amely három évente hívja össze a tagszervezetek képviselőit. Évente ül össze a *Világtanács*, amely a nemzetközi egynyelvű egyesületeknek, a FIPLV regionális egységeinek, valamint az egyes országok soknyelvű egyesületeinek közös fóruma. A FIPLV *Végrehajtó Bizottságát* öt, három évre választott tisztségviselő alkotja, akik rendes körülmények közt évente kétszer találkoznak.

A FIPLV háromévente rendezi meg világkongresszusát; a legutóbbira Göteborgban került sor; a következő, amelynek helyszíne Moszkva lesz, 2009-ben esedékes.

Amint „A FIPLV bemutatása” című dokumentumban olvasható, a szervezet céljai és prioritásai a következők:

- előmozdítani a nyelvek tanítását és tanulását a világ összes népei kommunikációjának, kölcsönös megértésének, együttműködésének és baráti kapcsolatainak megkönnyítése és javítása érdekében;
- fejleszteni, támogatni és terjeszteni azokat a nyelvpolitikákat, amelyeket arra hoztak létre, hogy változatosabbá tegyék a tanított nyelvek sorát, javítsák a nyelvtanítás minőségét, és ezt a tanítást mindenki számára hozzáférhetővé tegyék;

- fejleszteni a soknyelvű oktatás folytonosságát és kohézióját az alsófokú, középfokú, továbbképzési jellegű, felsőfokú és felnőtt oktatásban;
- javítani a jövőendő és gyakorló nyelvtanárok szakmai képzését és továbbképzését az oktatás minden szektorában;
- támogatni és tanácsokkal segíteni nyelvtanárok szakmai szervezeteinek létrehozását;
- összehangolni és támogatni a tagszervezetek munkáját;
- ösztönözni az egy-egy országban belüli nyelvorientált szervezeteket, hogy egymással együttműködve támogassák a nyelvvoktatást és a többnyelvűség elvén alapuló nyelvpolitikák kialakítását;
- támogatni a tagszervezetek nézeteit országos szinten és képviselni ezeket nemzetközi szinten;
- fórumot biztosítani a világ különböző térségeiben működő nyelvtanárok nemzetközi szolidaritása számára.

9. A Linguapax 2004 májusában tartott X. Világkongresszusának ajánlásai

A Linguapax X. barcelonai Világkongresszusán, amelynek „A fenntartható nyelvi diverzitás és a béke” volt a mottója, különböző ajánlásokat fogalmaztak meg. David Crystal A Nyelvek Világa megteremtéséről tartott érzékletes előadást⁵, mi magunk egy Nemzetközi Linguapax Hálózat létrehozását javasoltuk. A Linguapax Institute 2006-ban mindkettőt megvalósította, miáltal egyfelől a nyelveknek bizony kijáró ünneplésre irányította a figyelmet, másfelől nemzetközi platformot alkotott a nyelvi sokféleséget célzó tevékenységek támogatására, egyesítésére, illetve megindítására szerte a földkerekségen.

10. Magyarország és a magyar nyelv

Azt mondják, az új Európának Ausztria a középpontja. Ha csakugyan így van, akkor Magyarország földrajzilag kedvező helyzetben, kelet–nyugat, észak–dél találkozásánál fekszik. Nyelvi pozíciói sem gyengék, hiszen a soknyelvűség erős tradícióival rendelkezik; kapcsolatait a kelettel az orosz, a nyugattal az angol, a francia és a német segíti. A magyart, amint ezt Önök nálam is jobban tudják, milliók beszélik Magyarországon, a térség államaiban és a még távolabbi diaszpórában. Az EU-tagállamok további sokasodásával nem elképzelhetetlen, hogy Magyarország idővel az Unió szívében találja magát.

11. Fenntartások

Mielőtt összefoglalnám az elhangzottakat, megfontolásra ajánlok néhány gondolatot. Van egy új szereplő is a színen: Kína. Az európai hatalmak imperialista korszaka lezárult, és kiderült, hogy Kína jól megtanulta a leckét:

- világszerte „Konfuciusz Intézeteket” hoz létre, amelyek kultúrájának és nyelvének terjesztését szolgálják (szinte pontosan ahogy a Goethe Intézet, az Alliance Française, a British Council és a többiek);

⁵ <http://www.linguapax.org/congres04/indexang.html>

- létrehozta az angol és kínai nyelvű www.linease.com weboldalt, amely kínai nyelvleckéket és segédanyagokat kínál a nyelv tanulásának és használatának elősegítésére;
- létezik prognózis, amely szerint a kínai nyelvű webes tartalom mennyiség napjainkra felülmúlja az angol nyelvűt;
- 30 millióian tanulják a kínait idegen nyelvként;
- 100 országban több mint 2500 egyetem kínál kínai kurzusokat;
- ha (ahogyan ebben sokan egyetértenek) az Egyesült Államok a világ-angol fölényének jelenlegi bástyája, vajon elegendő aranyat tartalmaz-e Fort Knox-ban? Az USA ambiciózus katonai akciókat folytat külföldön, odahaza meg kell birkóznia a Katrina-féle katasztrófákkal és következményeikkel. Forrásai meddig állnak még vajon rendelkezésére? Milyen következményekkel jár vajon az angol hivatalos nyelvvé tétele azok után, amit sok helyen tapasztaltunk?

12. Konklúzió

Növekszik a mobilitás: sokan és a korábbiaknál könnyebben ambícióból, kalandvágyból vagy kényszerből, netán önként elhagyják hazájukat; mind több ember nyelvi szükségletei várnak tehát kielégítésre. Tegyük róla, hogy a soknyelvűség politikáját többnyelvűsége nevelt emberek terjesszék, akik a lehető legjobb felkészültséggel rendelkeznek, hogy érvényesüljenek a gyorsan fejlődő világban.

Csak az összes szóba jövő szövetséges összefogásával lehet sikerre vinnünk a kampányt, amelynek ugyancsak elsőrendű fontosságot tulajdonítunk: hogy az egész bolygón megőrizzük, sőt fokozzuk a nyelvi sokszínűséget a kultúraközi megértés és béke érdekében egy olyan világban, amelyben a fenntartható fejlődés alapját az oktatás biztosítja. Egy nyelv nem elég!

Most, hogy a nyelvek nemzetközileg is prioritássá váltak, ragyogó lehetőség nyílik meg előttünk. Mauro Rosi, az UNESCO programspecialistája továbbra is várja a leg-sikeresebb nyelvi ötleteket-példákat, hogy azokat átadni és utánozni lehessen; ezek némelyike már az UNESCO honlapján is hozzáférhető. Az EU ráadásul 2008-at a Kultúrák Közötti Párbeszéd Évének nyilvánította. Kétszeresen is a figyelem középpontjába kerültünk tehát, ami komoly presztízst és nemzetközi támogatást jelent, méghozzá olyan szinten, amilyenre 2001, a Nyelvek Európai Éve óta nem volt példa. Kovácsoljunk hát ebből tőkét! És tegyük róla, hogy a magyar nyelv kiemelkedő szerephez jusson ebben a kampányban!

A témakör friss szakirodalma

- Beacco, J. C. (2005): *Languages and Language Repertoires: Plurilingualism as a Way of Life in Europe*. Council of Europe (Language Policy Division): Strasbourg.
- Beykont, Z. (2005): English-only Policies and Language Erosion in the United States. In: Cunningham, D. – A. Hatoss (szerk.): *An International Perspective on Language Policies, Practices and Proficiencies*. FIPLV: Belgrave. pp. 109–132.
- Candelier, M. (2000): A nyelvi sokféleségre való fogékonyság kialakítása – az általános iskola céljaihoz és lehetőségeihez igazodó módszer. *Modern Nyelvtanítás* 6/1. pp. 3–13.

- (2006): L'éveil aux langues – une proposition originale pour la gestion du plurilinguisme en milieu scolaire. In: Cunningham, D. – R. Freudenstein – C. Odé (szerk.): *Languages Teaching: A Worldwide Perspective – Celebrating 75 Years of FIPLV*. FIPLV: Belgrave. pp. 145–180.
- (szerk., 2004): *Janua Linguarum: The Introduction of Language Awareness into the Curriculum: Awakening to Languages*. Council of Europe Publishing: Strasbourg.
- Clyne, M. (1982): *Multilingual Australia*. Seine: Melbourne.
- (1991): *Community Languages: The Australian Experience*. CUP: Cambridge.
- (2005): *Australia's Language Potential*. UNSW Press: Sydney.
- Commission of the European Communities (CEC) (2003): *Promoting Language Learning and Linguistic Diversity: An Action Plan 2004–2006*. CEC: Brussels.
- Council of Europe (2002): *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment – Language Examining and Test Development*. Council of Europe (Language Policy Division): Strasbourg.
- (2005): *The Linguistic Integration of Adult Migrants*. Council of Europe (Language Policy Division): Strasbourg.
- (2006): *Plurilingual Education in Europe*. Council of Europe (Language Policy Division): Strasbourg.
- Council of Europe (Council for Cultural Co-operation Education Committee) (2001): *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment*. CUP: Cambridge.
- Crystal, D. (1997): *English as a Global Language*. CUP: Cambridge.
- (1999): *English as a Global Language and Endangered Languages*. Seminar presented at the Victorian School of Languages, August. Melbourne.
- (2000): *Language Death*. CUP: Cambridge.
- (2007): *What Do We Do with an International Year of Languages?*
http://www.crystalreference.com/DC_articles/Langdeath20.pdf
- Cunningham, D. (2003): *The Future of the Profession*. (FIPLV Discussion Paper). www.fiplv.org
- (2004a): Languages in Society and Education: Some Challenges. In: *Best Practices of Learning Less Widely-used Languages in Multicultural and Multinational Europe*. Public Service Language Centre: Vilnius. pp. 26–31.
- (2004b): *Linguistic Diversity, Sustainability and Peace* (Linguapax X World Congress, Workshop 5: Agents in favour of Diversity) www.linguapax.org/congress04/indexlang.html
- (2005a): Formalising the Future of Languages Education. *Current Issues in Language Planning* 5/4. pp. 424–437.
- (2005b): The Teaching of Minority Languages as a Second Language. In: Marti, F. és társai (szerk.): *Words and Worlds: World Languages Review*. Multilingual Matters: Clevedon. pp. 163–164.
- (2006): Linguistic Supremacy, Rights and Death: A Challenge for an International Federation. In: Wang, J. – J. Su – J. Turi (szerk.): *Law, Language and Linguistic Diversity: Proceedings of the Ninth International Conference of the International Academy of Linguistic Law*. Law Press China. pp. 71–97.
- (2007a): Addressing the Challenge of Multilingualism: Creating Complementary Classes. In: *Proceedings of the International Conference: Languages in Lithuania – Aspirations and Achievements (18–19 June 2007)*. Public Service Language Centre: Vilnius. pp. 19–31.
- (2007b): *Dealing with Multilingualism in Education: Focus on the Victorian School of Languages*. Paper presented at a seminar at the Babylon Centre, February, Tilburg (The Netherlands).
- (2007c): *Linguistic Dominance and Decline: A Challenge for an International Federation*. Plenary paper presented at Seventh Annual Conference of QUEST, 30 November – 1 December, Constanta (Romania).
- Cunningham, D. – R. Freudenstein – C. Odé (szerk., 2006): *Languages Teaching: A Worldwide Perspective – Celebrating 75 Years of FIPLV*. FIPLV: Belgrave.
- Cunningham, D. – A. Hatoss (szerk., 2005): *An International Perspective on Language Policies, Practices and Proficiencies*. FIPLV: Belgrave.

- Cunningham, D. – D. Ingram – K. Sumbuk (szerk., 2006): *Language Diversity in the Pacific: Endangerment and Survival*. Multilingual Matters: Clevedon.
- Delors, J. (1996): *Learning: the Treasure Within*. UNESCO: Paris.
- European Centre for Modern Languages (ECML) (2006): *Call for Proposals: Empowering Language Professionals*. ECML: Graz.
- Extra, G. (2005): Immigrant Minority Languages in Urban Europe. In: Cunningham, D. – A. Hatoss (szerk.): *An International Perspective on Language Policies, Practices and Proficiencies*. FIPLV: Belgrave. pp. 83–108.
- Extra, G. – K. Yagmur (szerk., 2004): *Urban Multilingualism in Europe: Immigrant Minority Languages at Home and School*. Multilingual Matters: Clevedon.
- Freudenstein, R. (2001): Languages on the Web. *Praxis* 48/2. p. 204.
- Gogolin, I. (2002): *Linguistic Diversity and New Minorities in Europe*. Council of Europe (Language Policy Division): Strasbourg.
- Goullier, F. (2006): *Council of Europe Tools for Language Teaching: Common European Framework and Portfolios*. Didier: Paris.
- Graddol, D. (1997): *The Future of English?* British Council: London.
- Hatoss, A. (2004): Language Maintenance and Acculturation in the Hungarian Diaspora of Queensland: A Microcosm from which to Learn. Paper presented at Linguapax X, 20–23 May, Barcelona (Spain).
- (2005): Promoting Diversity through Language-in-Education Policies: Focus on Australia and the European Union. *Current Issues in Language Planning* 5/4. pp. 438–454.
- Johnstone, R. (2002): *Addressing “The Age Factor”*: Some Implications for Language Policy. Council of Europe (Language Policy Division): Strasbourg.
- Knapp, W. (2006): *Language and Learning Disadvantages of Learners with a Migrant Background in Germany*. Council of Europe (Language Policy Division): Strasbourg.
- Lamb, T. (2001): Language Policy in Multilingual UK. *Language Learning Journal* 23. pp. 4–12.
- Lo Bianco, J. (1987): *National Policy on Languages*. Canberra Publishing and Printing Co.: Fyshwick.
- Marti, F. és társai (2005): *Words and Worlds: World Languages Review*. Multilingual Matters: Clevedon.
- Merlino, F. (szerk., 1988): *Ailanto: Journal of the Victorian School of Languages*. Special Edition. Ministry of Education, Victoria: Melbourne.
- National Institute for Educational Policy Research (NIER) (2002): *Trends in Foreign/Second Language Education in Asia and the Pacific*. NIER/UNESCO-APEID: Tokyo.
- Nuffield (2000): *Languages: the Next Generation*. The Nuffield Foundation: London.
- Ó Riagáin, P. – G. Lüdi (2003): *Bilingual Education: Some Policy Issues*. Council of Europe (Language Policy Division): Strasbourg.
- Orban, L. (2007): Towards a Lingua Franca of the Mediterranean? europa.eu.int. 14 September.
- Pérez de Cuéllar, J. (1996): *Our Creative Diversity*. UNESCO: Paris.
- Piri, R. (2002): *Teaching and Learning Less Widely-Spoken Languages in other Countries*. Council of Europe (Language Policy Division): Strasbourg.
- Raasch, A. (2002): *Europe, Frontiers and Languages*. Council of Europe (Language Policy Division): Strasbourg.
- (2006): Cohésion sociale, politique linguistique et Linguapax. In: Cunningham, D. – R. Freudenstein – C. Odé (szerk.): *Languages Teaching: A Worldwide Perspective – Celebrating 75 Years of FIPLV*. FIPLV: Belgrave. pp. 111–121.
- Skutnabb-Kangas, T. (2002): *Why Should Linguistic Diversity Be Maintained and Supported in Europe? Some Arguments*. Council of Europe (Language Policy Division): Strasbourg.
- Starkey, H. (2002): *Democratic Citizenship, Languages, Diversity and Human Rights*. Council of Europe (Language Policy Division): Strasbourg.
- UNESCO (2002): *Education for All: Is the World on Track?* UNESCO: Paris.

-
- (2003): *Education in a Multilingual World*. UNESCO Publishing: Paris.
- (2008): http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php-URL_ID=35523&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
- Vollmer, H. (2006): *Language Across the Curriculum*. Council of Europe (Language Policy Division): Strasbourg.
- Wang, J. – J. Su – J. Turi (szerk., 2006.): *Law, Language and Linguistic Diversity: Proceedings of the Ninth International Conference of the International Academy of Linguistic Law*. Law Press China.
- Willems, G. (2002): *Language Teacher Education Policy Promoting Linguistic Diversity and Intercultural Communication*. Council of Europe (Language Policy Division): Strasbourg.